

Plantaktuellt

Skogforsk NR. 3 2012

A man with short, light-colored hair and a goatee is smiling. He is wearing a dark blue sweater under a green utility vest. The vest has several pockets and a small red logo on the right chest. He is holding a young spruce tree with small cones in front of him. The background is a blurred forest of green trees.

Skördetid för
Gunnars Granar

Kungen av kungsgran!

Nu satsar Sveriges största julgransodlare, Gunnars Granar, på att bli ännu större. Odlingarna växlar upp från dagens 60 000 planterade plantor om året till 90 000. Men det tar tid innan ökningen syns i försäljningen. Julgranarna behöver mellan 5 och 12 år för att mogna. Och mycket kan hända under tiden, både i odlingarna och på marknaden.

Varje kund och sortiment har sin flagga.

PLANTaktuellt hälsar på hos Gunnars Granar i Degeberga i Skåne i september. Det är månader kvar till jul, men för en julgransodlare är det högsäsong. Under intervjun ringer kunder och distributörer oavbrutet.

Gunnar Göthner är jägmästaren på Domänverket som hoppade av och byggde upp landets största julgransföretag. Julgransodlingen var det arv han fick med sig från sin forna arbetsgivare.

– Domänverket startade sin julgransodling på Dalby plantskola i mitten på 1970-talet, berättar han. Inspirationen kom från de danska godsena, där julgranar kunde bidra med kanske hälften av intäkterna. Målet var att plantera 300 hektar, men man nådde inte

alls så långt. Det var svårare då att få tillstånd att plantera jordbruksmark.

Egna marker i Skåne

När Domänverket senare började avyttra udda verksamheter blev också julgransodlingen frånkopplad år 1990. Gunnar Göthner, som hade arbetat hos den statliga skogsförvaltaren sedan 1977, fick chansen att ta över trädgårdsplantaskolan Dalby tillsammans med kollegan Per Torstensson. Dessutom kunde de ta över den arrenderade julgransmarken i Skåne.

Två år senare delades verksamheten. Gunnar tog hand om julgranarna medan Per satsade på pyntegrönt. Det här sammanföll också med att Domänverket sålde av en del fastigheter. Gunnar kunde då köpa in egna marker. Idag finns hans 140 hektar julgransodlingar spridda i Skåne från Eslöv till Simrishamn.

Pryder på slottet

Med tiden har han mejslat ut en strategi. Kvalitet är adelsmärket, det ger dessutom bra betalt. Den bästa kvaliteten får han med nordmannsgranen (*Abies nordmanniana*), en ädelgran som växer naturligt i Kaukasus. Det är den som mest liknar den klassiskt symmetriska Kalle Anka-granen.

Nordmannsgranen är idag mest känd som kungsgran. Det är inget namn som står i officiella floror. Gunnar Göthner berättar om bakgrunden:

– Begreppet myntades i början av 1980-talet. Domänverket fick då ta över Skogshögskolans studentkärs kundregister och började leverera granar till det kungliga slottet, och det blev naturligt att vi kallade dem för kungsgranar i stället för det krångliga originalnamnet. Så småningom blev det allmänt accepterat.

Fortfarande är det Gunnars julgranar som pryder både det kungliga slottet och Sagerska palatset, även om leveranserna sker via andra kanaler.

Satsar på två arter

I början satsade han på alla sorters granar för att tillfredsställa olika kunder. Det fanns både blågran (*Picea pun-*

gens) och serbisk gran (*Picea omorika*) i sortimentet. De är utslängda idag. Han är särskilt glad att vara av med blågranen.

– Blågranen är besvärlig att hantera. Grenarna är styvare, barren stickigare och den är utsatt för många skadegörare. Dessutom kan den ibland lukta kattpiss när de kommer in, säger han.

Idag odlar han ungefär två tredjedelar kungsgran och en tredjedel svensk gran (*Picea abies*, som ofta kallas rödgran i södra Sverige, efter det danska namnet).

– Trots att kungsgranen ger bäst betalt måste jag också ha en hel del svensk gran. Det finns många kunder som frågar efter den, säger han.

Marknaden har vänt upp

I början av 2000-talet var lönsamheten i julgransodlingen mycket låg, även för danska odlare. Det var helt enkelt en överetablering. Gunnar fortsatte ändå att satsa.

– Eftersom det tar flera år innan granarna är leveransklara måste man ha en långsiktig tro på marknaden. Idag har det gått från överskott till brist på julgranar i Europa, säger han.

Av de 50 000 julgranar han säljer i år går en fjärdedel utomlands. Stora länder är Schweiz, Tyskland och Norge. Försäljningen går i första hand till detaljister. Han har ca 150 återkommande kunder som köper från 50 till 2000 granar. Överskottet säljs till grossister.

Logistiken är viktig för att få lönsamhet. Granarna packas på pallar med ca 70 – 75 kungsgranar eller 120 svenskggranar. Och allt ska ske under en kort tid. På tre veckor ska nästan alla granar huggas och packas.

Efter jul är det lite lugnare, men bara ett kort tag. Storskalig julgransodling är jobb året runt. Den som trodde något annat bör göra ett besök hos Gunnar i Degeberga.

/Text och foto: Mats Hannerz

Gunnars tips till julgransodlare

"Plantera en planta som du köper för en femma, vänta i tio år, kapa och sälj trädet för 300 kr." Om du tror att det är så lätt att tjäna pengar på julgransodling bör du satsa på något annat. För julgransodling är hårt arbete från början till slut. Det visar sig när Gunnar Göthner berättar om alla steg under odlingen. Här har PLANTaktuellt samlat några av hans många tips.

Marken

Den ideala marken för julgransodling är bördig men genomsläpplig med riklig nederbörd. Halland och västra Skåne har ett bra klimat. På Österlen, där Gunnars Granar har sitt huvudkontor, är det egentligen för torrt.

Det spelar ingen roll om det är jordbruks- eller skogsmark, även om jordbruksmarken är mer lättskött. För många markägare kan julgranar vara en nisch på småtegar som är svåra att bruka eller i kraftledningsgator.

Marken måste förberedas med ogräsbekämpning. På åkermark kan en herbicidbehandling göras året innan plantering. Ogräsrensning fortsätter sedan under hela

odlingen. På hösten efter invintring kan bredsprutning göras med Roundup, och på våren kan en avskärnad besprutning göras mellan plantraderna. Den värsta fienden är gräs. Ogräs som målla och baldersbrå är mindre bekymmer.

Plantor och provenienser

Gunnar Göthner köper de flesta plantorna i Danmark som 2/2 barrot av kungsgran och 2/1 barrot av svensk gran.

En bra julgransplanta ska helst vara både senskjutande och långsamväxande. Det finns risk att den blir för gles annars. För kungsgran uppfyller proveniens Ambrolauri, från västra Georgien, kraven.

Svensk gran behöver inte vara lika långsamväxande. Den klarar att toppklippas (se nedan) om skotten blir för långa. Både danska och svenska (Emmaboda) provenienser används. En del kunder föredrar de mer finbarriga svenska provenienserna framför de grovbarriga danska.

Plantering

Plantering på åkermark kan göras med planteringsmaskin, annars planterar man manuellt med borrh eller hacka i plogtiltan.

Förbandet är 1,15x1,15 meter för kungsgran och 1,15x1,00

meter för svensk gran. Med det förbandet behövs ingen gallring under odlingen.

Gödning

Från att plantorna är ca 1 meter höga gödglas de i början av maj med NPK-gödsel. Vid behov görs också höstgödning med kalksalpeter. Näringen ger barren en grön och frisk färg.

Klippning och formning

Granarna behöver kontinuerligt klippas för att få sin önskvärda form. När plantorna är ca 1 meter höga fräser Gunnar bort bottengrenarna ("uppstamning"). De kan säljas som pyntegrönt. Därefter formklippas granarna varje år med sekator. Det görs under vårvintern fram till skottskjutningen.

På kungsgran kan man också nypa av knoppen på kransgrenarna när de börjar skjuta. Då blir skottet kortare men växer ändå rakt ut från grenen.

Toppklippning görs ofta på svensk gran för att toppskotten inte ska bli för långa. Sidoknoppar kan ta över utan att formen påverkas för mycket. Kungsgranen kan däremot inte toppklippas. Då blir det i stället en kransgren som tar över som en bajonett.

Om toppskottet på kungsgranen skulle skadas eller dö har man en särskild metod: Ett stålträdsstöd tvingar en sidogren att växa rakt upp.

Avverkning

Kungsgranen huggs normalt när den är 8–12 år gamla medan den svenska granen är färdig vid 5-7 års ålder. Då är de ca 2 meter höga, vilket är standard i landet. Skörden görs en vecka innan kunden vill ha den. Den mest intensiva perioden är veckan före första advent och veckan före Lucia.

Utbyte

Med hårt och rätt arbete, och en smula tur, lyckas Gunnar Göthner få fram leveransklara julgranar från 90 % av alla planterade kungsgranar och ca 70 % av de svensk granarna. Den som är hobbyodlare ska räkna med betydligt sämre utbyten, 50 % eller lägre. I enskilda planteringar kan julgranar spolieras av frost, insekter eller viltbete. Då blir utbytet naturligtvis mycket lägre. /MH

På svenskgranen klippas topparna till en maximal längd av "en underarm".

En stålträdsställning håller kungsgranens nya toppskott på plats.

De nedersta grenvarven har frästs bort och sålts som pyntegrönt.

Lönsam syssla?

I ett examensarbete från 2002 gjorde jägmästarstudenten Linda Paulmann kalkyler som visade att julgransodling kan vara en mycket lönsam verksamhet på egenlagd jordbruksmark. Internräntan var hela 19 %, vilket överträffar de flesta andra skogliga grödor.

Enkät svar från 32 julgransodlare i Sverige bekräftade de positiva kalkylerna. Fyra av tio odlare trodde att avkastningen var högre än 15 %.

Examensarbetet sammanfattas i PLANTaktuellt nr 4, 2002, som kan laddas ned från www.skogforsk.se